

ОЦІНКА ТА ПЛАНУВАННЯ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ ДО ЗВЕДЕНОГО БЮДЖЕТУ

Тимошенко М.В., к.т.н., доцент

Дніпропетровської державної фінансової академії

У статті проаналізовано тенденції планування доходної частини зведеного бюджету стосовно податкових надходжень за період 2002-2010 років. На основі кореляційного та регресійного аналізу отримано результати, що можуть використовуватися при вирішенні окремих питань щодо формування зведеного бюджету.

On the basis of cross-correlation-regressive analysis budgetary planning is considered in respect of tax proceeds for period of 2002-2011 years. Got results can be used for updating of budgetary policy for budgetary income.

Постановка проблеми. В умовах необхідності розширення фіскального простору [3,8] для забезпечення інноваційної трансформації економіки важливого значення набуває складова щодо адекватного формування доходної частини бюджету.

Аналіз формування державного бюджету, визначення впливу податкової політики на рівень економічного розвитку держави в теперішній час набувають особливої актуальності [1,6].

Аналіз основних досліджень і публікацій. При цьому на перший план виходять питання присвячені посиленню ефективності формування та виконання бюджету.

У вітчизняній економічній літературі такі важливі проблеми розглядались у працях вітчизняних вчених О.Д. Василика, В.М. Гейця, І.В. Запатріної, Т.І., Єфіменко, І.О. Луніной, В. І. Лук'яненко, І.В. Крючкової, Ц.Г. Огня, В.М. Опаріна, В.М. Федосова, І.Я. Чугунова та інших.

В сучасних умовах, коли підвищується значення бюджетної та податкової політики як дієвого інструмента прискорення економічного розвитку [6], становить інтерес визначення загальних закономірностей формування доходів бюджету з розширенням розглянутого часового інтервалу.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є аналіз особливостей формування доходної частини зведеного бюджету в контексті податкових надходжень (із застосуванням методів кореляційно - регресійного аналізу) та дослідження існуючих тенденцій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дані щодо динаміки запланованих надходжень зведеного бюджету України за період 2002-2011 років наведено в таблицях 1-2.

Спостерігається загальна тенденція збільшення номінальних обсягів податкових надходжень зведеного бюджету (падіння ВВП у 2009 році не заважало зростанню останніх).

При цьому не відбувається відповідне зростання податкових надходжень у вимірі відсотків ВВП – спостерігається коливання їх обсягів у інтервалі 18-26% ВВП, що в основному обумовлюється зростанням податків на доходи,

прибуток, збільшення ринкової вартості, а також внутрішніх податків на товари та послуги (відповідні інтервали змін – 7,5-9,8% та 7,2-13,5%).

Зауважимо, що найбільша питома вага податкових надходжень у ВВП має місце у 2009 році, що співпадає за часом з досягненням максимальної питомої ваги внутрішніх податків та зборів, але відповідний максимум мобілізації податків на доходи, прибуток, збільшення ринкової вартості мав місце у 2002 році.

Відносна величина інших складових податкових надходжень практично не перевищує відсотка ВВП (незначні коливання біля цього рівня спостерігаються для зборів за спеціальне використання природних ресурсів та податків на міжнародну торгівлю та зовнішні операції).

В [5] було продемонстровано, що кореляційний зв'язок між складовими надходжень Держбюджету та ВВП по спеціально визначених групах має такі ж особливості, що і кореляційний зв'язок стосовно розподілу відповідних обсягів складових по роках (кореляції вихідних даних з їх лінійними/квадратичними апроксимаціями). Так, існування практично лінійного зв'язку з ВВП було проілюстровано для більшості складових податкових надходжень Державного бюджету [5].

Ця тенденція зберігається і для зведеного бюджету (в якому левову частку податкових надходжень, складають надходження Держбюджету – 64-75%). Відповідні значення коефіцієнтів парної кореляції надано на рис.1.

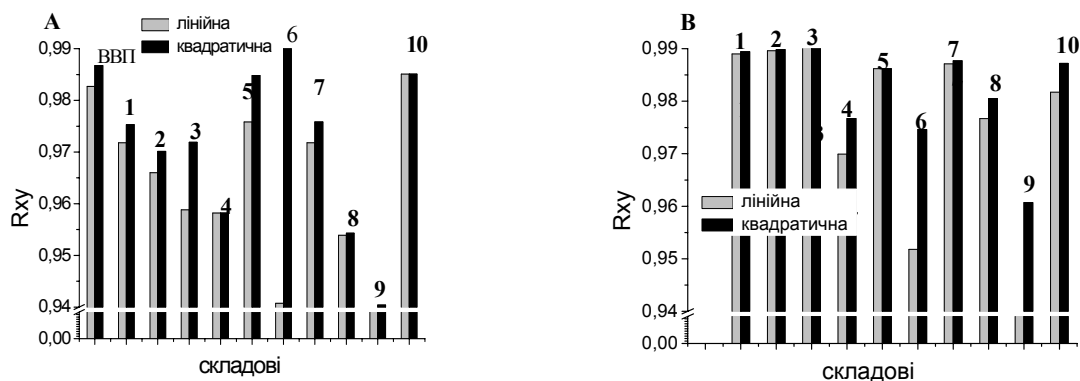

Рис.1. Коефіцієнти парної кореляції, планові показники. А - розподіл складових надходжень та ВВП по роках, В- кореляції складових з ВВП)

В обох вищезазначених випадках значення коефіцієнтів парної кореляції для лінійних та квадратичних апроксимацій дуже близькі - в цілому $R_{xy} \geq 0,9$.

Зокрема, для складових «Податки на доходи/прибуток/збільшення ринкової вартості» (2), «Податки на власність» (5), «Внутрішні податки на товари та послуги» (7), «Інші податки» (10) зв'язок з ВВП можна вважати майже лінійним ($R_{xy} \approx 0,99$), а розподіл обсягів відповідних складових по роках можна розглядати практично як лінійну екстраполяцію ($R_{xy} \approx 0,97 - 0,98$).

Таблиця 1

**Динаміка основних податкових надходжень зведеного бюджету України
у 2002-2010 рр. (планові показники)**

Обсяги податкових надходжень млрд. грн./роки	№ складової п/п	код	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Податкові надходження, всього	1	10000000	46.78	52.76	62.32	98.31	122.09	158.77	232.48	240.65	243.75
%ВВП			20.72	19.74	18.06	22.27	22.43	22.03	24.52	26.37	22.26
Податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості	2	11000000									
%ВВП			22.62	25.08	25.83	39.70	48.73	62.37	90.44	89.06	92.83
			10.02	9.38	7.49	8.99	8.95	8.65	9.54	9.76	8.48
Прибутковий податок з громадян	3	11010000	11.05	13.21	13.09	17.27	22.40	33.37	47.72	46.09	52.27
%ВВП			4.89	4.94	3.79	3.91	4.12	4.63	5.03	5.05	4.77
Податок на прибуток підприємств	4	11020000	11.57	11.87	12.74	22.43	26.33	29.01	42.72	42.97	40.57
%ВВП			5.12	4.44	3.69	5.08	4.84	4.02	4.51	4.71	3.70
Податки на власність	5	12000000	0.61	0.60	0.66	0.83	1.03	1.26	1.55	1.75	1.78
%ВВП			0.27	0.23	0.19	0.19	0.19	0.18	0.16	0.19	0.16
Збори за спеціальне використання природних ресурсів	6	13000000	2.55	2.79	3.26	4.12	5.24	5.68	9.49	12.09	14.41
%ВВП			1.13	1.04	0.94	0.93	0.96	0.79	1.00	1.32	1.32
Внутрішні податки на товари та послуги	7	14000000	17.28	19.35	25.82	43.40	57.23	77.55	115.25	123.56	122.42
%ВВП			7.65	7.24	7.48	9.83	10.52	10.76	12.16	13.54	11.18
Податок на додану вартість	8	14010000	12.89	13.65	19.84	33.45	44.97	65.12	99.29	97.64	90.69
%ВВП.			5.71	5.11	5.75	7.58	8.26	9.04	10.47	10.70	8.28
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	9	15000000	2.22	3.20	4.89	7.93	7.53	9.27	12.59	10.90	8.98
%ВВП			0.98	1.20	1.42	1.80	1.38	1.29	1.33	1.19	0.82
Інші податки	10	16000000	1.51	1.74	1.87	2.33	2.33	2.64	3.16	3.30	3.33
%ВВП			0.67	0.65	0.54	0.53	0.43	0.37	0.33	0.36	0.30

* Джерело: розраховано автором за даними Міністерства фінансів України

Таблиця 2

Частка основних податкових надходжень Державного бюджету України у зведеному бюджеті у 2002-2010 рр. (планові показники), % до зведеного бюджету

Частка податкових надходжень, %	№ складо- вої п/п	код	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.
Податкові надходження, всього	1	100000000	63.8	65.5	71.2	76.2	75.2	73.2	73.8	74.2	71.5
Податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості	2	110000000	45.1	46.7	51.7	58.0	53.4	45.9	46.7	47.5	43.2
Прибутковий податок з громадян	3	110100000	0.0	0.0	4.8	4.8	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Податок на прибуток підприємств	4	110200000	88.2	98.7	99.0	99.3	98.9	98.7	98.9	98.5	98.9
Податки на власність	5	120000000	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Збори за спеціальне використання природних ресурсів	6	130000000	24.7	26.9	29.1	33.7	40.3	33.6	29.7	26.5	27.1
Внутрішні податки на товари та послуги	7	140000000	95.9	96.6	96.8	97.5	97.7	98.1	98.6	98.5	98.7
Податок на додану вартість	8	140100000	100.0	100.0	100.0	100.0	99.2	100.0	100.0	100.0	100.0
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	9	150000000	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.1
Інші податки	10	160000000	14.6	11.5	9.6	10.3	10.3	10.6	13.3	15.5	16.8

*Джерело: розраховано автором за даними Міністерства фінансів України

Відповідні графічні ілюстрації розподілу по роках окремих складових податкових надходжень зведеного бюджету (у порівняння з Держбюджетом) надано на рис.2. На цьому рисунку (а також далі на інших) зірочками показані вихідні показники, суцільна лінія та пунктир – лінійна та квадратична регресія.

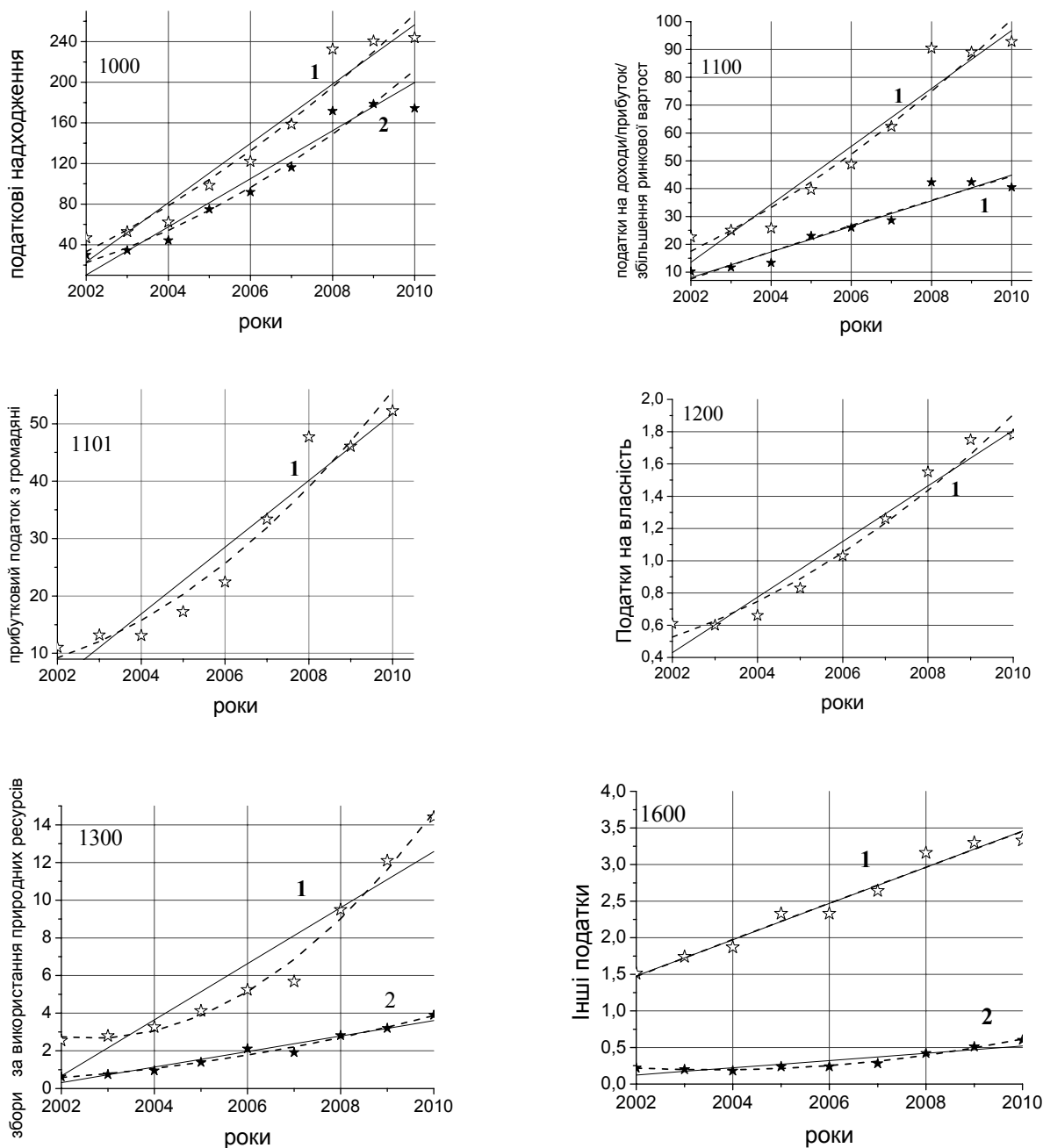

Рис. 2. Лінійні та квадратичні апроксимації розподілу за часом загального обсягу/складових податкових надходжень та їх вихідні значення (1- зведений бюджет, 2- Державний бюджет)

З рисунку видно, що відмінності між надходженнями зведеного та Державного бюджету (майже в 69 млрд. грн.) в основному складає різниця в надходженнях за групою податки на доходи/прибуток/збільшення ринкової вартості (~52,7 млрд. грн.). В свою чергу цей обсяг майже повністю припадає на прибутковий податок з громадян (~ 52,2 млрд. грн.).

Різниці, що мають місце в надходженнях зведеного та Державного бюджету за групами 1300 та 1600 майже несуттєві на тлі вищезазначеного.

Відмітимо, що має місце деяке поліпшення апроксимації вихідних даних (для зведеного бюджету) у випадку квадратичної апроксимації для складових: «збори за використання природних ресурсів», «прибутковий податок з громадян», «податки на власність».

На рис. 3 проілюстровано характер та відносна швидкість зростання основних складових доходної частини зведеного бюджету в вигляді лінійної апроксимації ($y = a_0 + a_1x$) та наведено значення коефіцієнтів a_1 , нормованих по значенню відповідного показника у базовому 2002 році.

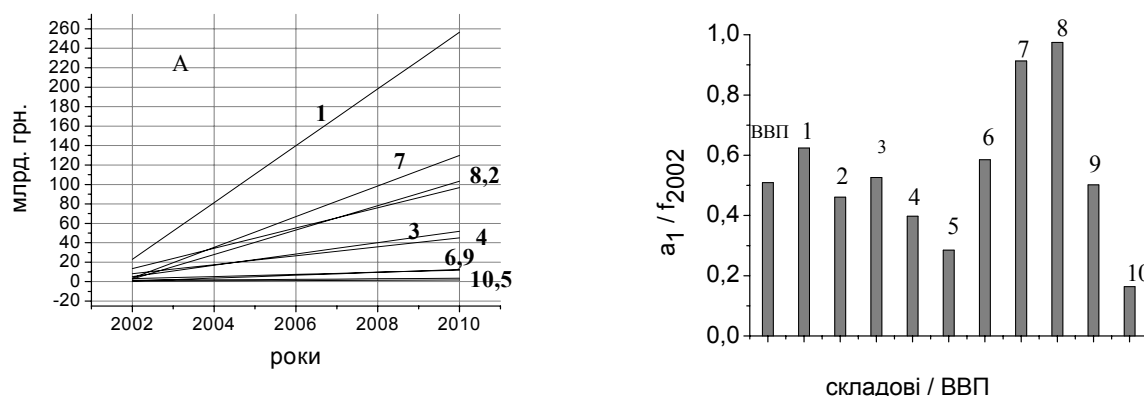

Рис. 3. Лінійні апроксимації розподілу за часом загального обсягу та основних складових податкових надходжень

Цей рисунок (зокрема рис. 3А) демонструє розподіл основних складових податкових надходжень на дві умовні групи:

1) «Податки на доходи, прибуток, збільшення ринкової вартості» (2) «Внутрішні податки на товари та послуги» (7) - $a_1 \approx 10-15$, що в 2-3 нижче відповідного значення для загальних податкових надходжень.

2) «Збори за спеціальне використання природних ресурсів» (6), «Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції» (9), «Інші податки» (10), «Податки на власність» (5) - $a_1 \approx 0,1-1,5$ (практично в 20-30 разів менше швидкості нарощування загальних обсягів).

Зауважимо, що номінальні обсяги та відповідна швидкість зростання основного бюджетоутворюючого податку - податку на додану вартість (8), практично співпадають з відповідними характеристиками для групи «Податки на доходи, прибуток, збільшення ринкової вартості» (2) (взагалі швидкість зростання цього податку майже в два з половиною рази менше швидкості зростання загальних податкових надходжень).

В свою чергу кожний з двох інших значних бюджетоутворюючих податків - прибутковий податок з громадян (3), та податок на прибуток підприємств (4) - складають майже половину загальної швидкості нарощування обсягів за своєю групою (2) та практично в п'ять з половиною разів менше відповідної швидкості для загальних обсягів податкових надходжень.

На відміну від нарощування обсягів відповідних складових у абсолютному вимірі з урахуванням їх значень у базовому 2002 році спостерігається зовсім інший розподіл швидкостей зростання (див. рис. 3В). Зокрема, для основних бюджетоутворюючих податків - найбільша швидкість має місце для податку на додану вартість - перевищує відповідну швидкість для загальних податкових надходжень майже у півтора рази, а швидкості нарощування податків з фізичних осіб (3) та податків з прибутку підприємств (4) – менші за останню відповідно у 1,8 разів та 2,5 разів.

І нарешті розглянемо графічні ілюстрації щодо кореляційних залежностей між основними складовими податкових надходжень та ВВП. Як було зазначено раніш (з урахуванням значень коефіцієнтів парної кореляції), більшість з них – взагалі можна вважати лінійними функціями ВВП.

На рисунку 4 зображено кореляційні залежності між ВВП та загальними надходженнями до зведеного бюджету, а також між ВВП та найбільш значущими податками – ПДВ, податками на доходи фізичних осіб та податком на прибуток підприємств (для порівняння з [2] приведено відповідні ілюстрації для Держбюджету).

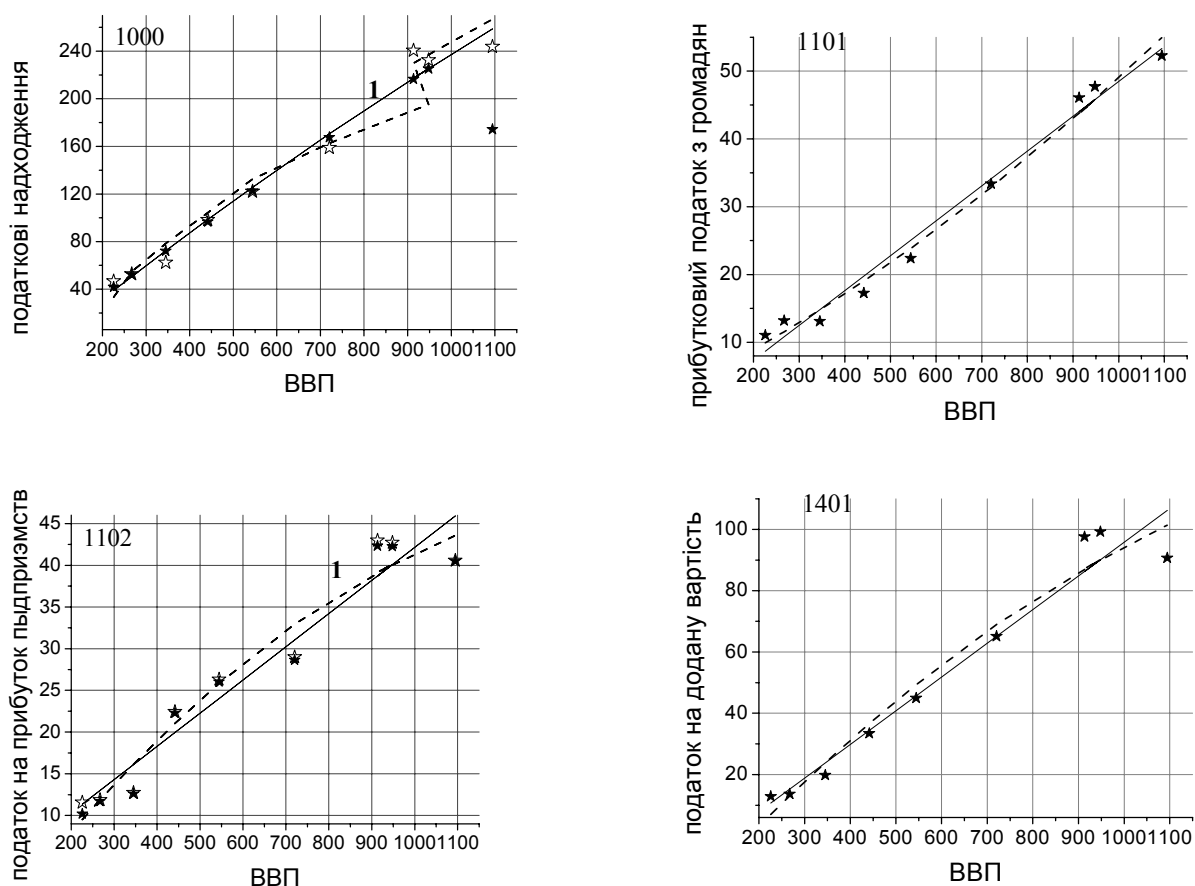

Рис. 4. Кореляційні залежності складових податкових надходжень зведеного бюджету від ВВП

З рисунку видно, що найбільший збіг відновлених за лінійною/ квадратичною регресією функцій має місце для прибуткового податку з громадян - $R_{xy} \geq 0,9915 / R_{xy} \geq 0.9935$. Взагалі рисунок демонструє майже лінійний зв'язок загальних податкових надходжень та основних бюджетоутворюючих податків з рівнем економічного розвитку.

Еластичність загального обсягу та складових податкових надходжень зведеного бюджету відносно ВВП ілюструється даними, що наведені в таблиці 3. Зауважимо, що коефіцієнти еластичності відображають співвідношення відносних темпів зміни відповідної складової та ВВП (що взагалі віддзеркалює зв'язок між відповідними податковими складовими та економічним розвитком).

Таблиця 3

Коефіцієнти еластичності за основними складовими податкових надходжень

	Податкові надходження, всього	Податки на доходи, прибуток/ збільшення ринкової вартості	Прибутково-вий податок з громадян	ППП	Податки на власність	Збори за спеціальне використання природних ресурсів	Внутрішні податки на товари та послуги	ПДВ	Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції,	Інші податки
№ п/п	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2003	0.730	0.632	1.053	0.163	-0.107	0.554	0.689	0.359	1.973	0.851
2004	0.680	0.129	-0.041	0.303	0.403	0.640	1.112	1.384	1.533	0.308
2005	1.677	1.600	1.109	1.979	0.938	0.956	1.855	1.863	1.756	0.904
2006	1.032	0.982	1.214	0.785	1.029	1.133	1.281	1.357	-0.281	0.000
2007	0.943	0.893	1.342	0.377	0.745	0.316	1.070	1.263	0.766	0.479
2008	1.322	1.294	1.254	1.338	0.780	1.674	1.364	1.435	1.099	0.686
2009	-0.891	0.407	0.928	-0.153	-2.999	-5.644	-1.765	0.443	4.069	-1.113
2010	0.077	0.245	0.714	-0.357	0.102	0.972	-0.056	-0.463	-1.291	0.054

Еластичність загальних податкових надходжень у 2003-2008 рр. взагалі близька до одиниці (окрім 2005 року). У 2009 та 2010 роках ця закономірність порушується, що є наслідком певної інерційності змін загальних податкових надходжень при зміні ВВП: від'ємні значення коефіцієнтів еластичності податкових надходжень у 2009р при збільшенні цих надходжень пов'язані зі незначним зменшенням ВВП у цьому році, а значення біля нуля ($a_1 \sim 0,07$) у 2010 році вже пов'язано з повільним відносним зростанням цієї складової на тлі відносного зростання ВВП.

Взагалі у 2009 році на тлі падіння ВВП, зростання загальних податкових надходжень забезпечує зростання більшості податкових надходжень:- податку на прибуток підприємств, податків на власність, зборів за спеціальне використання природних ресурсів, інших податків.

Зауважимо, що одні з найбільш високих темпів зростання відносно змін ВВП мають місце для найбільш значущого для бюджету податку - податку на додану вартість. Коефіцієнти еластичності у 2004-2008 роках коливаються

практично на рівні - 1.3-1.4, а у 2005 році взагалі спостерігається практично двократне підвищення еластичності. У 2009 році відносні темпи скорочення обсягів ПДВ складають майже половину від скорочення останніх для ВВП, а у 2010 році відстають практично наполовину від зростання останніх.

Еластичність внутрішніх податків на товари та послуги (окрім 2009-2010 рр.) близька до еластичності ПДВ.

Зауважимо також, що відносні темпи зростання податків на доходи, прибуток, збільшення ринкової вартості незначно менше ніж останні для внутрішніх податків на товари та послуги. Взагалі вони наближаються до відносних темпів змін загальних податкових надходжень.

У 2010 році привертає увагу помітне скорочення відносних темпів росту податкових надходжень.

Висновки. За результатами проведеного дослідження можна зробити наступні узагальнення:

1. Заплановані податкові надходження зведеного бюджету, що забезпечують виконання державою її функцій, обмежені 18- 26% ВВП.

2. Між ВВП, загальним обсягом податкових надходжень, основними бюджетоутворюючими податками існує сильний кореляційний зв'язок.

3. Зазначена частка ВВП, що формує податкові надходження зведеного бюджету і є результатом розподілу вартості ВВП між суб'єктами економіки, мобілізується до зведеного бюджету майже в незмінний спосіб – в розглянутому часовому інтервалі має місце її лінійна екстраполяція

4. У такий же спосіб здійснюється розподіл загальних обсягів основних бюджетоутворюючих податків, зокрема ПДВ, податку на доходи фізичних осіб та податку на прибуток підприємств.

5. В практиці бюджетної політики до 2010 року реалізується стратегія збереження.

6. У 2009-2010 роках спостерігаються суттєві зміни еластичності податкових надходжень відносно ВВП.

Виявлені тенденції можуть застосовуватися при вирішенні окремих питань щодо планування доходів зведеного бюджету.

В подальшому для більш об'єктивної оцінки бюджетна політика має бути проаналізована комплексно з урахуванням розподілу доходів між загальним та спеціальним фондами, а також розподілом видатків за функціональними напрямками.

Література:

1. Єфименко Т.І. Податковий кодекс України як перший крок на шляху реформування вітчизняної податкової системи //Фінанси України. – 2010. – №12. – С.3-11

2. Лук'яненко І.Г. Моделювання впливу податкової політики на економічне зростання в Україні//«Наукові праці НДФІ». – 2005. – 3 (32). – С. 71-78.

3. Реформування бюджетної системи України на інноваційних засадах: Монографія/колектив авторів [заг. Редакція Ф.О. Ярошенка]. – К. Міністерство фінансів України, 2010. – 544 с.

4. Симоненко В.К. Становлення інноваційної моделі розвитку економіки України: проблеми центральної влади і регіонів// Регіональна економіка. – 2009. – №3 – С. 7-13.

5. Тимошенко М.В. Аналіз дохідної частини державного бюджету //Зб. наук. праць «Економічний простір». – 2011. – 54. – С. 81-95.

6. Чугунов І.Я. Податкова архітектура як інструмент економічного розвитку//«Наукові праці НДФІ». – 2009. – 1 (46). – С. 3-11.

7. Статистична інформація Міністерства фінансів України [Електронний ресурс].- Режим доступу:// <http://www.minfin.gov.ua>.
8. Fiscal Policy and Economic Growth/ the Word Bank report, 2007.
9. <http://www.worldbank.org>.

УДК 65.018

ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРОДУКЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Томілін О.О., к.с.-г.н., доцент

Полтавської філії Європейського університету

В статті розглядаються впровадження на підприємствах системи управління якістю на базі міжнародних стандартів ISO серії 9000.

In the article introductions are examined on the enterprises of control system by quality on the base of international standards of ISO of series 9000.

Постановка проблеми. Якість є важливим інструментом у боротьбі за ринки збуту. Саме якість забезпечує конкурентноздатність товару. Вона складається з технічного рівня продукції і корисності товару для споживача через функціональні, соціальні, естетичні, ергономічні, екологічні властивості. При цьому конкурентноздатність визначається сукупністю якісних і вартісних особливостей товару, що можуть задовольняти потреби споживача, а також витратами на придбання і споживання відповідного товару. Безумовно, підвищення якості сполучене з витратами. Однак, вони окупляться завдяки отриманому прибутку. Дослідження, проведені в ряді країн, показали, що в компаніях, що мало приділяють уваги якості, до 60% відсотків часу може йти на виправлення браку [4].

Проблема якості є найважливішим чинником підвищення рівня життя, економічної, соціальної і екологічної безпеки і головним інструментом конкуренції. Головною умовою підвищення конкурентоспроможності продукції при виході на іноземний ринок є забезпечення її відповідної якості та впровадження системи управління якістю на базі міжнародних стандартів ISO серії 9000. Підприємствам, які мають впроваджену систему управління якістю, як засіб вдосконалення своїх господарчих процесів належить перевага над іншими, тому що впроваджені системи управління якістю надають можливість на більш ефективне провадження господарської діяльності підприємства [3].

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблеми управління якістю продукції на підприємствах розглядається в наукових працях: А. В. Гличева, Л. В. Дейнека, А. О. Заїнчковського, В. Є., Москалюка, Т. Л. Мостенської, І. В. Опьонова, О. О. Орлова, Н. В. Павліхи, В. І. Павлова, В. В. Прядка, В. П. Руденко, П. Т. Саблука, М. П. Сичевського, М. І. Шаповала та інших науковців. Дослідження проблем системного управління якістю, побудови ефективної системи якості на підприємстві та виявлення значення міжнародних стандартів якості серії ISO в управлінні даною системою і впливі на діяльність підприємства потребують подальшого дослідження.

Постановка завдання. Система якості підприємств харчової промисловості має стратегічне значення, оскільки впливає не лише на економічний